

108. Takács Lajos beadványa a magyar kisebbség problémáiról az RKP országos konferenciájára. Fogalmazvány. (Részlet.) Kolozsvár, 1978. január.

[...]¹

II. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának tevékenysége

A felszabadulás után a MADOSZ forradalmi hagyományait folytatva az együtt élő magyar nemzetiségű lakosság tömegeit a Magyar Népi Szövetség a párt irányította tömegszervezet szervezte. E szervezeti keretben folyt 1953-ig a nemzetiségi lakosság alapvető politikai és kulturális tevékenysége, követve a párt irányvonalát, amely a Demokratikus Pártok Blokkja majd a Demokratikus Népfront platformjában jutott kifejezésre és lényegesen hozzájárult a magyar néptömegek mozgósításához, az ország politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális célkitűzései megvalósításában. Visszatekintve az 50-es évekre úgy véljük, hogy ennek a szervezeti keretnek megszüntetése negatívan hatott a nemzetiségi lakosság tevékenységére, a továbbiakban fékezte a néptömegek pártideológiája, a szocialista hazafiság és internacionalizmus szellemében történő nevelését, gyengítette a nacionalista maradványok elleni harcot, megnehezítette a párt és a magyar lakosság közötti közvetlen kapcsolatot és ezen keresztül negatívan hatott azon intézmények megszilárdítására és fejlődésére, amelyek ezen igények szolgálatában álltak. 1969-ben a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa létrehozása szerencsés alkalmat nyújthatott volna a pártvezetés jobb tájékoztatására azokról a kérdésekről, amelyek az ország magyar lakosságát foglalkoztatják s lehetővé tette volna, hogy szélesebb körben és hatékonyabban népszerűsítsük a párt bel- és külpolitikai intézkedéseit a lakosság soraiban.

Sajnos e tanács tevékenysége nem felelt meg azoknak a céloknak, amelyekért létrehozták. Egyrészt szervezeti formája nem tette lehetővé a magyar nemzetiségű dolgozók tömegeivel való közvetlen kapcsolatot, nem válhatott hatékony tényezőjévé a nemzetiségi lakosság politikai és ideológiai nevelésének, másrészt mivel szerveit hosszas szünetek után hívták össze tevékenységükre vonatkozó konkrét terv nélkül, e szervezet nélkülözte a munkajelleget, s így nem válhatott hasznára a párt- és állami vezetésnek az ország magyar lakossága életének különböző nagy fontosságú kérdései tanulmányozásában és megoldásában. Így a tanácsnak nem sikerült bármiféle tekintélyt biztosítania lakossága köreiben és a szervezeteiben résztvevő párttagok miatt lassan-lassan elveszíti a tömegek bizalmát. A tanács átszervezése és tömegszervezetté történő átalakítása – hasonlóan a Szocialista Egységfront keretében működő más szervezetekhez – biztosítaná a feladatok sokkal sikeresebb valóra váltását és a párt politikájának hatékony közvetítését, s így egyúttal szakértő, konzultáns lehetne a párt nemzetiségi politikája továbbfejlesztésére hozott intézkedések kidolgozásában.

III. Az anyanyelvi oktatás kérdései

Úgy véljük, hogy az anyanyelvi oktatás kérdései elsőrendű problémát jelentenek ma, az ország magyar nemzetisége fejlődésének és felvirágzásának olyan alapvető tényezőjét amely lehetővé teszi a fiatal nemzedék marxista-leninista ideológia szellemében történő nevelését, s az egész ország fejlődése megkívánja kulturális és szakmai színvonalra emelését. E követelményeknek megfelelően közvetlenül a felszabadulás után megszervezték azt a minden oktatási

¹ Memoranduma első felében Takács Lajos történelmi visszapillantással él, majd az alkotmányos és törvényhozási problémákra tér rá.

szintre kiterjedő és tiszteletre méltó iskolahálózatot, ami a legkésebb bizonyítéka volt a párt gondoskodásának az együtt élő nemzetiségek kultúrájának fejlesztésében. A magyar lakosság igényeinek kielégítésére a széles, anyanyelvű általános és középiskolai hálózat mellett megszülettek a magyar nyelvű felsőoktatási intézmények is: Bolyai Egyetem, Mezőgazdasági Főiskola, Képzőművészeti Főiskola, Konzervatórium, Színművészeti Főiskola, Orvosi és Gyógyszerészeti Főiskola, amelyeknek szervezeti felépítése hasonló volt az ország más azonos jellegű intézményeihez.

Ez a széles iskolahálózat becsülettel töltötte be oktatási szerepét, szakmailag jól felkészült és politikailag képzett kádereket adva lendületesen fejlődő szocialista társadalmunknak. Amennyiben megállapíthatjuk, hogy pedagógiai és nevelési-politikai szempontból ezek az iskolák országunk oktatási szintjének megfelelő szinten működtek, idővel felmerült egyes szervezeti intézkedések szükségessége, hogy legyőzzék ezen iskolák ifjúságának egyes elszigetelődési tendenciáit a romániai más nemzetiségű ifjúság nagy tömegeitől az iskolahálózat külön történt megszervezése miatt. Így az 50-es évek végén eljutottak az „egységes iskolák” szervezéséhez Lenin útmutatásainak szellemében. Ez az intézkedés – alapjában helyes és szükséges – arra volt hivatva, hogy hozzájáruljon a különböző nemzetiségű iskolai ifjúság közeledéséhez, a tanárok nevelés és tudományosság terén történő szorosabb együttműködéséhez, valamint az oktatás anyagi alapjának ésszerű felhasználásához.

Csak hogy az egységes iskolára vonatkozó lenini eszmék alkalmazásában olyan szervezési intézkedéseket fogantatosítottak, melyek az anyanyelvű oktatás iskolahálózatának fokozatos szűkítéséhez vezetett. Ilyen módon kisebb lehetőséget biztosítanak a magyar fiatalságnak, hogy anyanyelvén folytassa tanulmányait. Ezt a jelenséget jól bizonyítja az a tény is, hogy 1976/77-es tanévben² iskolai korú magyar fiatalok kénytelenek voltak középiskolai szakmai és műszaki tanulmányaikat román nyelvű iskolában folytatni. Szemben a 34.738 magyar anyanyelvű középiskolai tanulóval, akik közül 15.591 tanuló olyan szaklíceumokba jártak, amelyekben a szaktantárgyakat csak román nyelven adták elő. Ezekből a Nevelési és Oktatási Minisztérium által kiadott adatokból kitűnik, hogy a most befejezett iskolaévben csak 19.147 középiskolás korú magyar fiatal (ez az a kor, amely meghatározó az egyén fejlődésére és egyéniségére valamint alapos szakmai felkészülésének és általános műveltségének megalapozására), oktatnak csak anyanyelvükön. A jelenség nem a magyar fiatalság román nyelvű iskolák felé való „irányításával” magyarázható, hanem az anyanyelvükön tanulni kívánó nagy számban lévő diákokra jutó oktatók hiányával.

Ez a helyzet az együtt élő nemzetiségek anyanyelvi oktatásával kapcsolatos utóbbi években megjelent egyes hibás koncepcióknak köszönhető. Azt tartották, hogy ezen fiatalok a román nyelvű iskolák felé való orientálása elősegítené a román nyelv alaposabb elsajátítását, így jobban használhatóak lesznek az egész ország bármely területén. Mi mindig hangsúlyoztuk, és a jövőben propagálni fogjuk annak szükségességét, hogy nemcsak az iskolai ifjúság, hanem az ország egész magyar lakossága alaposan ismerje meg a román nyelvet, az ország nyelvét, az emberek közötti érintkezés fő eszközét. Az élet azt mutatja, hogy ebben a vonatkozásban rendkívüli eredményeket értünk el az utolsó három évtizedben. Az együtt élő nemzetiségek

2 A fogalmazványban itt hiányzik a számadat. Megtalálható azonban abban a változatban, amely a Takács-hagyatékban maradt fenn (jelenleg ez a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület Lakatos utcai levéltárában Nagy György hagyatékán belül található). Itt 35.155 román iskolába járó magyar tanulóval van szó. Ez a Memorandum-változat egy (feltehetően Nagy Györgytől származó) kézzel írt bejegyzés szerint az lenne, amit Takács benyújtott a KB-nak – ám különbözik attól a verziótól, ami nyugaton is megjelent. Lásd: Memorandum of Lajos Takács. In: *Witnesses to Cultural Genocide. First-Hand Reports on Romania's Minority Policies Today*. New York, 1979. Committee for Human Rights in Rumania, 145–161. o.

aktív foglalkoztatottjai úgy beszélnek ma románul, hogy az nem okoz problémát szakmai ismereteik értékesítésében, felhasználásában, bármilyen munkaterületről legyen szó. A román nyelvet nemcsak iskolákban tanulják, az országunk társadalmi életében kényszerítő intézkedések nélkül terjed sajtóban és rádióban. [...]³

A fentebb jelzett statisztika negatív jelenséget mutat és csak negatív eredményeket adhat: azok a fiatalok, akiknek általános műveltségük korlátozott és szakmai képzettségük alacsony, rosszul felkészített káderek maradnak hazánk szocialista építésének nagy feladataihoz mérten. Ez az ifjúság lényegét tekintve elmarad hazánk mind fejlettebb oktatási szintjétől és kevés kivétellel képtelen bejutni felsőoktatási intézményekbe.

Ez ad magyarázatot arra, hogy miért annyira alacsony a magyar diákok száma a felsőoktatásban összehasonlítva a nemzetiségi lakosság részarányát az összlakosságban. [...]⁴

A népszámlálás pontos adatokat szolgáltatott az illetékes szerveknek a különböző korú és nemzetiségi fiatalokról. Így az Oktatási Minisztériumnak elegendő adat áll rendelkezésére, hogy úgy szervezze meg az iskolahálózatot, hogy az együtt élő nemzetiségek fiatalságának olyan iskolarendszere álljon a rendelkezésre, amelyben meg van a nyelv választásának lehetősége, „amelyet jobban ismer”, és ami segíti, hogy mélyebben hatoljon be a kultúra és tudomány titkaiba, szilárd talajon álljon.

E gondolatmenetben utalnánk az 1973/703. sz. dekrétumra, ami 1974/26. számon vált törvényerejűvé. A törvény 3. cikkének 2. bekezdése előírja a román tantervű szekciók vagy osztályok felállítását függetlenül a tanuló létszámától, azokban a helységekből, ahol az együtt élő nemzetiségek nyelvén működnek iskolák. Ezzel biztosítják a román gyermekeknek, hogy anyanyelvükön tanulhassanak a községekben ahol ezeknek a gyermekeknek a száma nem éri el az egy osztály vagy szekció felállításához szükséges törvény szerinti normát. Ennek a rendelkezésnek az alkalmazása azokban a községekben ahol az együtt élő nemzetiségek tanulói nem érik el ezeket a normákat teljes mértékben szolgálnák a tanulók anyanyelvi oktatásának szükségleteit és eltörölné e törvényes előírás diszkriminatív előírását. [...]⁵

Mint fentebb említettük, az egységes iskolák létrehozását és ezzel együtt a felsőoktatási intézmények egyesítését nem oktatási-tanulmányi szükségletek miatt hajtották végre, hanem politikai megfontolásokat követtek: az egyetemi ifjúság közelítését, a kölcsönös tisztelet ösztönzését, az oktatói kar együttműködésének elmélyítését, valamint anyagi célokat is: az anyagi lapok, laboratóriumok, diákközpontok ésszerűbb kihasználását stb.

Végső soron a felsőoktatás egyesítésének végrehajtási módja súlyos teherterhelés volt az anyanyelvi oktatásra. Így annak ellenére, hogy a Babeş és Bolyai egyetemek egyesítésének alapja eredetileg az volt, hogy két szekcióban szervezik az oktatást saját beiskolázási létszámmal, azt a módszert alkalmazták, hogy kijelöltek bizonyos tantárgyakat, amelyet két nyelven oktattak, míg a tantárgyak többségét csak román nyelven tanították. Így a magyar ifjúság egyetemre való bejutását a véletlenre bízták, míg az oktatás nehézségeket okozott azoknak a fiataloknak, akik előzetes hátrányos felkészültségüket nem tudták pótolni.

Ez a szervezési forma teljesen negatív hatást gyakorolt az egyetemi előadó testület nemzetiségi összetételére, szinte teljesen meggátolva a fiatal magyar káderek egyetemre történő bejutását:

3 A kihagyott bekezdésben Takács arról beszél, hogy a román nyelvet nem csak az iskolában tanulják, hanem a környezet is segít ebben.

4 Kihagyunk egy Ceauşescu-idézetet.

5 A kihagyott bekezdésben Takács dicséri a párt 1945-ös kisebbségpolitikáját és összehasonlítja az 1937/38-as és 1957/8-as tanévekben felsőfokú oktatási intézményekben tanuló magyarok számát. (878 – 4.082) U többi adat a csak magyarul tanuló hallgatók száma!

Például:

– a vegyészeti karon 1958/59-ben, az egyesítés évében 45 román és 36 magyar oktató működött, míg az 1976/77-es tanévben 63 román és csak 14 magyar oktatót találunk. Az elmúlt 20 év során 37 fiatal román oktatót vettek fel és csupán egy magyart;

– a jogi karon az 1958/59-ben 18 román és 15 magyar oktató volt. 1977/78-ban 23 román és 4 magyar maradt. Ebben az időszakban 8 román oktatót és 1 magyart vettek fel;

– a közgazdasági karon az egyesítés évében a 23 román és 15⁶ magyar oktató helyén jelenleg rendkívül megnövekedett oktatói létszámot, 95 főt találunk, közöttük csupán 19 a magyar. Az egyesítés óta nem vettek fel a karra egyetlen fiatal magyar oktatót.

– a matematika tanszéken 1959-ben az oktatók összlétszáma 50 fő (ezek közül 19 a Bolyai egyetemről jött). Ma itt 65 oktatót találunk, ezek közül 14 magyar. Az egyesítés óta eltelt időszakban a 33 újonnan felvett oktató közül csak 3⁷ magyar.

– fizika karon az egyesítés évében (olvashatatlan szám⁸) működött. Ma számuk 111 oktatóra nőtt, akik közül 19 a magyar nemzetiségű. Az elmúlt 20 évben ... oktatót vettek fel, akik közül ... a magyar.

– a biológia karon az egyesítés évében ... oktató közül ... jött a Bolyai egyetemről. Jelenleg az oktatók létszáma 136 fő, ebből 24 a magyar nemzetiségű. Az egyesítés óta ... oktatót vettek fel, akik közül ... a magyar.⁹

– a történelem-filozófia karon a történelem szak esetében az egyesítéskor az összesen 43 oktató közül 14 jött a Bolyai egyetemről. Jelenleg e szakon 27 oktató maradt az egyesítés óta, ezek közül 7 a magyar. Az egyesítés óta egyetlen magyar nemzetiségű oktatót sem vettek fel. A legfiatalabb magyar oktató 49 éves. A 7 magyar közül egyiket sem nevezték ki konzultáns professzornak, s egyiknek sem adták meg a kiemelt nyugdíjat.

– a filozófia szakon az egyesítéskor ... oktatót, közülük ... magyart találunk. Ma a 69 oktató közül 18 magyar dolgozik. Az egyesítés óta erre a szakra ... új oktató került, közülük ... magyar.¹⁰

– hasonló a helyzet az egyetem más karain is.

A „Petru Groza” Mezőgazdasági Főiskola esetében a helyzet még rosszabb. Itt az egyesítés után a magyar nyelvű előadásokat teljes mértékben felfüggesztették. Ami az oktatói gárda nemzetiségi összetételét illeti; míg az egyesítés évében itt ...¹¹ oktató működött közülük ... magyar, addig a jelenleg működő 205 oktató közül csak 16 a magyar, mindannyian a régi intézet káderei, és 20 év alatt egyetlen magyar nemzetiségű oktatót sem neveztek ki. Ilyen szempontból katasztrofális a helyzet, amelybe a kolozsvár-napocai magyar tannyelvű felsőoktatási intézmények jutottak az egyesítés következtében. Kielégítő megoldást jelent a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Főiskola, ahol párhuzamos évfolyamokat szerveztek mindkét nyelven és minden tárgyban.¹² Az egyesített tanszékek oktatóinak együttműködése,

6 A Takács-hagyatékban lévő verzióban 11 magyar oktatóról van szó.

7 A Takács-hagyatékban lévő verzióban 1 magyar oktatót ír Takács, az angol nyelvű verzióban azonban 3 főről van szó.

8 Az „egyesítés” éve 1959.

9 A Takács-hagyatékban lévő verzióban a fizika és biológiai karokról már nincs szó, talán azért, mert az itt hiányzó adatokat nem sikerült időközben beszereznie Takácsnak. Az angol nyelvű változatban azonban a memorandum megírásakor fennálló helyzete betették.

10 A Takács-hagyatékban lévő verzióban a filozófia szakról már külön nincs szó, talán azért, mert az itt hiányzó adatokat nem sikerült időközben beszereznie Takácsnak.

11 Itt és a következő esetben a tervezetben hiányzik a számadat, ezt a hagyatékban lévő változatban Takács el is hagyta.

12 Takács itt téved. Az Orvosi Gyógyszerészeti Intézetben 1962. ősztől vegyes tannyelvű lesz az oktatás: az elméleti tárgyakat (a törvényszéki orvostant és az egészségügyi szervezést kivéve) magyarul is leadják, a gyakorlati oktatás azonban kizárólag románul folyik. (Napjainkban is ez a helyzet.)

a tanulóifjúság együttműködése a laboratóriumokban és az ifjúsági szervezetekben megmutatta a román és a magyar ifjúság közeledésének és testvériségének lehetőségét, a különböző nemzetiségi oktató együttműködésében is anélkül, hogy feláldozták volna az anyanyelvi oktatás előnyeit.

A 20 éve végrehajtott egyesítés negatív hatása tükröződik a felsőoktatásba kerülő magyar ifjúság viszonylag alacsony számában is. Mint fent rámutattunk 1957/58-as egyetemi tanévben csak a felsőoktatású magyar nyelvű intézményekben 4.082 hallgató volt amihez kb. 1.000–1.500 hallgatót kell hozzátenni, akik műszaki oktatásban és más román tannyelvű intézetekben tanultak; mindez azt eredményezi, hogy a 20 évvel ezelőtti magyar diákok száma kb. 5.500-ra emelkedett, szemben a nappali tagozatos hallgatók 51.094-es országos összlétszámával. Az 1974/75-ös egyetemi évben az összes nappali tagozatú felsőoktatási intézményekben 6.188 magyar hallgató volt, szemben a nappali tagozatosok 108.750 fős összlétszámával. Mindez azt mutatja, hogy abban az időszakban, amikor a hallgatók száma országosan megkétszereződött addig a magyar hallgatók száma csak 5–600 fővel, tehát kb. 10%-kal nőtt.

A fenti adatokból következik a kolozsvár-napocai felsőoktatási intézmények egyesítésekor alkalmazott intézkedések felülvizsgálatának szükségessége. Úgy véljük, hogy az egyesítések alap gondolatához, nevezetesen két szekciós saját beiskolázáshoz való visszatérés lenne a helyes megoldás. Ami a beiskolázási számok meghatározását illeti, a román és a magyar szekció között a kettő-egy arány mellett szállunk síkra, figyelembe véve a nagyszámú román tannyelvű felsőoktatási intézményt.

E gondolatkörhöz tartozik a kolozsvár-napocai műszaki főiskola magyar nyelvű oktatásának kérdése is.¹³ A felsőoktatási intézményekben mind nagyobb részaránya van a műszaki oktatásnak, valamint a magyar diákok száma viszonylag nagy ezekben az intézményekben. Mindez teljes mértékben alátámasztja a két szekciós szervezeti formát, ami hozzájárulna a jövő magyar mérnökeinek jó felkészüléséhez.

A minden fokon történő magyar nyelvű oktatás átszervezésére vonatkozó javaslataink végén említjük azt, hogy ennek az oktatásnak a hatékonyságát az Oktatási Minisztérium szervei által megállapított tények is bizonyítják, miszerint a magyar diákok nagy többsége, akik sikeres felvételi vizsgát tettek és középiskolájukat anyanyelvükön végezték sikeresebben sajátították el a felvételi tárgyak tananyagát. Ebből következik, hogy nem csupán az ország magyar lakossága szükségleteinek érdekei, hanem az általános érdek, a mind magasabb képzettségű káderek számának növelése igényli az iskolahálózat olyan jellegű megszervezését, amelyben az együtt élő nemzetiségekhez tartozó tanuló ifjúságnak anyanyelvű oktatási intézmények álljanak rendelkezésére annak érdekében, hogy a társadalomnak, amelyben élnek, tudásuk legjavát nyújtsák. [...]¹⁴

13 1948 és 1952 közt a kolozsvári Mechanikai Intézetben folyt magyar nyelvű mérnökképzés. A hetvenes–nyolcvanas években Takács Lajos, Balogh Edgár és Jenei Dezső mérnök több beadványban sürgették a magyar nyelvű műszaki oktatás megszervezését.

14 Kihagytunk egy Ceaușescu-idézetet, majd az általános kulturális problémákat taglaló fejezetet. Utóbbiban – többek közt – egy erdélyi rádió- és televízió-állomás meglétét hiányolja, valamint a tudományos műszaki és a gyermekirodalom kiadását kevesli. Szóvá teszi a magyar történelmi és kulturális örökség megőrzésének problémáját, az egyházi levéltárak egy részének megsemmisülését, magyar levéltárosok képzésének hiányát. Ugyancsak kimaradt a politikai-adminisztratív problémákat taglaló fejezet, majd az összefoglalás. Az előbbiben olvasható észrevételek jórészt megegyeznek az 1974-es beadványában található kitételekkel. (Lásd a 99. sz. dokumentumot.)

Szükséges tehát, hogy a párt vezetése újra vizsgálja meg a nemzetiségi kérdés jelenlegi vonatkozásait és megfelelő intézkedéseket tegyen a dolgok természetes helyzetének visszaállítására.

Ebből a célból a magyar lakosságot illetően az alábbiakat javasoljuk:

1. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának átszervezését, tömegszervezetté fejlesztését a helyi szervezetekkel minden helységben, ahol a magyar nemzetiségű lakosság száma ezt indokolja. A szervezeteknek legyen joga a magyar lakosság képviselőinek kijelölésére minden központi és helyi szervbe. Tegyen ajánlásokat egyes kulcspozíciók betöltésére, ami a lakosság kulturális életének fejlesztésére vonatkozik.¹⁵

2. A Nagy Nemzetgyűlés keretében szervezzenek egy állandó bizottságot az együtt élő nemzetiségek kérdéseivel való foglalkozásra, amelyben vegyenek részt az ország nemzetiségi képviselői és a vegyes lakosságú megyék egy román képviselője is. (Ilyen bizottság létezik a Szlovák Nemzetgyűlésben).¹⁶

3. Dolgozzák ki a nemzetiségek új Statutumát¹⁷, amely részletesen szabályozza a hatóságok kötelezettségeit a párt nemzetiségi politikája konkrét alkalmazásában.

4. Biztosítsanak döntési jogot azoknak az államtitkárságoknak, amelyek az Oktatási Minisztérium és a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács keretében működnek, minden olyan kérdéstről, amelyek közvetlenül e központi szervezeteknek az együtt élő nemzetiségek soraiban kifejtette tevékenységére vonatkozik.

5. Biztosítsák az anyanyelvi óvodai és minden fokozatú és szakosítású általános- és középiskolás hálózatát, amely képes felölelni az egész magyar ifjúságot, amely tanulmányait anyanyelvén kívánja folytatni.

6. A Babeş-Bolyai Egyetem, a Dr. Petru Groza Mezőgazdasági Főiskola, a Ion Andreescu Képzőművészeti Intézet, a Gh. Dima Konzervatórium, a Szent-Györgyi István Színművészeti Főiskola, a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerész Főiskola és a Kolozsvár-napocai Műszaki Főiskola két szekcióban és saját beiskolázási kerettel történő átszervezése.

7. Az ideológiai oktatást minden területen szervezzék meg az adott nemzetiségek nyelvén is, ahol ezt a munkások, parasztok, vagy értelmiségiek száma megkívánja.

8. A helyi újságok példányszámát a valós szükségletek alapján határozzák meg.¹⁸

9. Tanulmányozzák egy magas színvonalú tudományos folyóirat kiadásának lehetőségét.

15 A Takács-hagyatékban lévő verzióba bekerült még az a mondat, hogy: „Javasoljuk egyszersmind, hogy vizsgálják meg egy olyanszerű művelődési egyesület létrehozásának a lehetőségét, mint amilyen a jó eredményekkel működő CSEMADOK Csehszlovákiában.”, ez azonban az angol verzióból hiányzik.

16 A Takács-hagyatékban lévő verzióban ez a zárójeles megjegyzés már nem szerepel, de olvasható az angol nyelvű kiadásban.

17 Demeter János és Takács Lajos 1972 körül kidolgozott egy ilyen tervezetet, ám annak további sorsát nem ismerjük.

18 A Takács-hagyatékban található változat a 9. ponttól eltér az általunk közölt fogalmazvány szövegétől: „8. Vizsgálják felül újra, miként lehetne egy olyan rádióadót és egy olyan televízió csatornát működtetni, amelyek folyamatos programot sugároznak az együttélő nemzetiségek nyelvén. 9. Biztosítsák gazdagabb kiadói tevékenység az együttélő nemzetiségek nyelvén, különös tekintettel a magyar nyelvű műszaki-tudományos és ifjúsági irodalomra. 10. Tegyük hozzáférhetővé a magyar lakosság számára a Magyar Népköztársaságban valamint a Jugoszláviában és Csehszlovákiában megjelenő magyar nyelvű kiadványokat. 11. Mindazokban a könyvtárakban és levéltárakban, amelyek a magyar nemzetség múltjára vonatkozólag is tárolnak dokumentumokat, alkalmazzanak megfelelő számú magyar szakembert. 12. Azokban a megyékben és helységeken, ahol az együttélő nemzetiségek arányszáma eléri a lakosság 15%-át, az államigazgatásban, a társadalmi szervezetek tevékenységében, a hivatalos kiadványokban, a feliratokban és a falragaszokon a román nyelv mellett biztosítsák az illető nemzetiségek nyelvének használatát is. 13. Vizsgálják felül az iskolai tankönyveket, a haza történetét tárgyaló munkákat, a propagandakiadványokat stb., hogy azok helyesen tükrözzék az együttélő nemzetiségek múltját és jelenét, hozzájárulását ama terület fejlődéséhez, amelyen élnek. 14. Vizsgálják felül a párt- és államapparátus, valamint a társadalmi szervezetek vezető területeinek összetételét, biztosítva az együttélő nemzetiségek országos részvételét a döntést hozó szervezetben.”

10. Biztosítsanak nagyobb mozgási szabadságot az együtt élő nemzetiségek kultúr csoportjainak.

11. Újra vizsgáljuk meg az együtt élő nemzetiségek nyelvén sugárzó rádióállomás és egy állandó programot biztosító televíziós csatorna létrehozásának lehetőségét.

12. Biztosítsák a gazdagabb kiadói tevékenységet az együtt élő nemzetiségek nyelvén, különösen a tudományos-műszaki irodalomban és a gyermekeknek szóló irodalomban.

13. Javítsák meg a Magyar Népköztársaságban valamint a Csehszlovákiában és Jugoszláviában magyar nyelven megjelenő kiadványokhoz való hozzájutás feltételeit a magyar lakosság számára.

14. Biztosítsák magyar szakértők felvételét olyan könyvtárakba és levéltárakba, amelyek a magyar nemzetiség történelmi múltjára vonatkozó dokumentumokat tartalmaz.

15. Azokban a megyékben és helységeken, amelyekben az együtt élő nemzetiségekhez tartozó lakosság aránya eléri a 15%-ot a román nyelv mellett vezessék be az adott nemzetiség nyelvét az államigazgatásban, kiadványokban a feliratokban és a plakátokon.

16. Vizsgálják felül az iskolai tankönyveknek az ország történelmére vonatkozó írásokat, propaganda anyagokat stb. annak érdekében, hogy az együtt élő nemzetiségek múltját és jelenét hozzájárulásukat annak a területnek a fejlődéséhez, amelyen élnek tükrözzék.

17. A párt-, az állami és a tömegszervezetek apparátusa összetételét vizsgálják felül annak érdekében, hogy az együtt élő nemzetiségek arányos részvételét biztosítsák a döntéshozó szervekben.

18. Vessenek véget a káderpolitikában az együtt élő nemzetiségekhez tartozó káderek szétszórásának az ország különböző területeire. Azokat főként olyan területekre nevezzék ki, amelyen nemzetiségi lakosság él, s ahol anyanyelvüket használhatják azzal a lakossággal, amelyből ők maguk is származnak.

MOL, külügyminisztériumi TÜK-iratok Románia, XIX-J-1-j, 119. doboz, 001424/1978., sokszorosított gépirat.